خبرها

بررسی جنبش‌های نوین اجتماعی در فصلنامه زریبار

شرق: فصلنامه «زریبار» در هفتمین شماره خود به بررسی جنبش‌های نوین اجتماعی و بیان تفاوت‌های آن با جنبش‌های اجتماعی کلاسیک پرداخته و پرونده این شماره خود را به مقالاتی در این باب اختصاص داده است. این فصلنامه که در حوزه علوم نظری و به دو زبان فارسی و کردی منتشر می‌شود، طی مقالات خود در این شماره با اشاره به جنبش‌های اجتماعی زنان و جنبش‌های اجتماعی کارگری و دانشجویی نگاهی خاص به جنبش‌های اجتماعی قومی داشته و از منظر علمی به مسائل و دغدغه‌های قومیتی کردها پرداخته است. در بخشی از سرمقاله این شماره – که به زبان کردی نوشته شده است– در باب شکل گیری و کارکرد جنبش‌های اجتماعی نوین آمده است: «چند بعدی شدن ساختار اجتماعی در دوران جدید موجب بروز تغییرات بنیادین در جنبش‌های اجتماعی کلاسیک شد و سبب به وجود آمدن جنبش‌های نوین اجتماعی گشت. این جنبش‌ها در بستر جامعه مدنی و به دور از ساختار قدرت سیاسی شکل گرفت تا از طریق «خودبیانگری» تغییراتی را در هنجارها و ارزش‌های متصلب و حاکم بر جامعه ایجاد کند. این جنبش‌ها، برخلاف جنبش‌های کلاسیک که در پی ایجاد تغییرات بنیادی در ساختار اجتماعی و سیاسی هستند، صرفاً سعی در ایجاد تغییر در نگرش‌ها و ارزش‌ها در عامه مردم دارند.» از عناوین دیگر مقالات این نشریه – که خارج از چارچوب پرونده این شماره به چاپ رسیده‌اند– می‌توان به «مفهوم هژمونی در مطالعات فرهنگی»، «زبان عرصه هویت‌زایی و هویت‌زدایی»، «کواین، نقضی بر گسست هزاره‌ها»، «بالکان در عصر ناسیونالیسم»، «ابعاد نهادی مدرنیته»، «مدرنیته و جامعه مدنی» و... اشاره کرد. هفتمین شماره از دوره جدید «زریبار» به مدیرمسئولی «عادل محمدپور» و سردبیری «مسعود بیننده» در ۴۴۰ صفحه و به قیمت ۱۰۰۰ تومان منتشر شده است. گستره توزیع این فصلنامه مناطق کردنشین کشور است.

عرفان، زیبایی‌شناسی و شعور کیهانی

شرق: آیا فلسفه شرقی و تفکر غربی در جایی به یکدیگر می‌رسند، یا هر یک به راهی متفاوت از دیگری خواهند رفت؟ آیا می‌توان رویای هریک را در دیگری جست‌وجو کرد؟ آیا می‌توان وحدت وجود ابن عربی را به یکپارچگی و هوشمندی جهان مادی تعبیر کرد؟ آیا برای سیر شتابان جهان متحول مادی ایستگاهی به نام ابدیت وجود دارد؟ آیا می‌توان قلمرویی را تصور کرد که در آن عین و ذهن، فلسفه و علم، تاریخ گذشته و آینده، بی‌هیچ تمایزی عناصر ذهنی یک کل واحد را تشکیل دهند؟

کتاب «عرفان، زیبایی‌شناسی و شعور کیهانی» اصغر طلایی مینایی استاد دانشکده مهندسی معماری و علوم کامپیوتر دانشگاه هاروارد تلاش دارد به پرسش‌های فوق پاسخ دهد. بسیاری از اندیشمندان عصر ما بار سنگین مسئولیت پاسخگویی به این پرسش‌ها را بر دوش خود پذیرفته‌اند. نظریه‌های پست‌مدرن در تلاشند تا میان جهان متجدد و مفاهیم ذهنی بازدارنده از عصر سنت پل بزنند. گروهی نیز از جمله نویسنده کتاب در پی دغدغه‌های معرفت‌شناختی و عرفانی درصدد برآمده‌اند تا شکل پیرایش یافته و زیبایی‌شناسانه‌ای از درک عرفانی هستی و رابطه معنوی با سرچشمه عالم وجود و خداوند عرضه کنند. در این رابطه با مفاهیمی چون شعورمندی کیهانی، وحدت وجود، انتقال آگاهی، ارتباطات زیبایی‌شناسانه پدیدارهای مرتبط با حقیقت کیهانی و مانند آن سروکار داریم. برای انسانی که کوران تنش‌های روحی و روانی ناشی از تنوع و پیچیدگی روابط اجتماعی و در اوج تاثیرپذیری از فشارهای سیاسی و بحران‌های رفتاری و بروز ناهنجاری و ناموزونی در الگوهای ارتباطات جمعی به سر می‌برد، باید در جست‌وجوی گریزگاهی بود، نه گریز از زندگی و ارتباط انسانی، که گریز از ذهنیت آگاه و حسابگری که رفتار آدمی را در تسخیر خود می‌آورد. بهترین مامن و گریزگاه، روح، تفکر عرفانی و تدبر در لایه‌های زیرین معرفت انسانی است. دریافت و تجربه عرفانی مثل روح زمان در همه اعصار و برای همه آدمیان جاری است. ناشر همچنین نتیجه‌گیری کرده است دو رویکرد غربی و شرقی در تفکر فلسفی و متافیزیک به ظاهر هر یک به سویی رفتند، یکی به دریافت معرفت‌شناسانه و ذهنی و دیگری به کاوش پدیدارشناسانه و عینیت‌گرا. اما اثبات این نکته که عالم وجود ذهنی عارف و صوفی شرقی که سرشار از حیات و پویایی و زیبایی است، در ماهیت خود با تلقی نوظهور نظریه پست‌مدرن کوانتومی یکی باشد، امر ساده‌ای نیست، گرچه به اعتقاد نویسنده حداقل می‌توان شاهراهی از معنویت به پس و پیش به تاریخ جاری ذهنی و به شعور کیهانی متحول گشود. شاهراهی که آدمی را از گم‌گشتگی در برهوت مادیت و ذهن آگاه حسابگر هشیار که از حیات کیهانی غافل است، در جایی به سر منزل می‌رساند. به اعتقاد نویسنده، دریافت عرفانی و معنوی ناب و شفاف تنها از معبر حضور در عالم عشق و رفتن به دنیای ذهن ناخودآگاه امکان‌پذیر است. کتاب در هشت فصل و با عناوینی همچون «گذری بر تغییر پارادایم علم و دین، زهد و حکمت شرقی، عرفان و تصوف ایرانی، عارف و صوفی، حکمای عرفان ایرانی، نظریه‌های معاصر مربوط به نظم کیهانی در مقایسه با نظریه‌های عرفانی، نظریه‌های معاصر در مقایسه با نظریه‌های عرفانی، زیباشناسی، یکه تجربه عرفانی و پدیدارشناسی ارتباطات اسطوره» در ۶۷۲ صفحه، در تیراژ ۳۳۰۰ و با قیمت ۵۵۰۰ تومان از سوی موسسه خدمات فرهنگی رسا انتشار یافته است.

شناخت‌نامه اساطیر جهان

ایمان اثنی‌عشری

مجموعه «اساطیر جهان» کتابی است که توسط موسسه لاروس با تلاش بیست و سه محقق تحت نظر پیرگرمال اسطوره‌شناس بزرگ معاصر تهیه شده است. جلد اول این مجموعه تحت عنوان انسان و اسطوره به معرفی و شرح اساطیر مصر و اقوام باستانی شرق نزدیک– سومر، بابل، هوریانی و هیتی‌ها می‌پردازد و با اساطیر سامی خصوصاً پیدایش ایده «خدای متعال» یا تک‌خدایی خاتمه می‌یابد.

اکنون کاملاً مشخص است، مادامی که تاریخچه و پیشینه زندگی جوامع بدوی در گذشته مطالعه نشود، عملاً شناخت و درک انسان امروزی با مشکل روبه‌رو خواهد بود. اساطیر و اسطوره یکی از موضوعاتی است که پرداختن به آن به درک و شناخت بهتر ما از جهان پیرامون‌مان کمک خواهد کرد. مولف بر این نظر است که اگر علم را وسیله‌ای برای تاثیرگذاری انسان بر طبیعت قرار دهیم، اسطوره نیاز بنیادین ذهن انسان برای پاسخگویی به واقعیات پدیده‌های فوق‌بشری همچون تابش خورشید، توفان‌ها و همچنین قهرمانانی است که مورد تحسین و توجه انسان‌ها قرار گرفته‌اند.

«به طور کلی اسطوره اساساً فرضیه‌ای است کاربردی و کوششی است برای گریز از ناتوانی‌ای که تقدیر و قسمت ما است.» (ص ۱۱) آیا تا به حال به این نکته توجه کرده‌ایم که چرا همه اقوام و نژادها بدون استثنا دارای مجموعه اساطیری بوده‌اند؟

جواب این سئوال این است که اسطوره در بطن و عمق اندیشه انسان‌ها نهفته است، حتی روشنفکران نیز بدون آن نیستند چون «اسطوره یکی از عناصر آگاهی است و در آگاهی جمعی همچون واقعیتی وجود دارد، که در آگاهی فردی انعکاس می‌یابد، مانند انعکاسی که زبان گاهی وقت‌ها پیدا می‌کند.» (ص ۱۴) اما از آنجایی که همه امور انسانی چون فرهنگ و غیره به مرور زمان مستهلک و کارایی خود را از دست می‌دهند زمانی نیز فرامی‌رسد که اساطیر نقش کمتری در جامعه ایفا می‌کنند، اما هرگز نمی‌میرند بلکه با توجه به اوضاع اجتماعی تغییر شکل یافته و به نوعی بازسازی می‌شوند و به صورت یا قالب مورد قبول جامعه درمی‌آیند.

مقدمه کتاب به تاریخ به وجود آمدن «علم‌الاساطیر تطبیقی» اختصاص یافته و نوعی شباهت تاریخی و ارتباط تاریخی همچون ارتباط ساختاری که بین زبان‌های مختلف وجود دارد را در بین اسطوره‌ها نیز می‌بیند و معتقد است که تحقیق و تفحص در آن منجر به پیشرفت و گسترش اندیشه اساطیری می‌گردد. فصل اول کتاب «مسئله ادیان ماقبل تاریخ» به حرکت صحیح ما در شناخت و درک آثار ماقبل تاریخی و در نظر گرفتن چگونگی آداب و رسوم آن جوامع و زندگی روحانی آنها می‌پردازد.

بررسی‌های دانشمندان بر روی استخوان‌های انسان‌های ماقبل تاریخی نشان می‌دهد که عمر این انسان‌ها به دلیل شیوع بیماری‌ها، قحطی و خطرات طبیعی کوتاه بوده و عامل موثر در بقای آنها ازدیاد موالید است و آثار هنری کشف شده «تندیس‌ها و مجسمه‌ها» از آن دوره نیز نمایانگر این مسئله است. کتاب در ادامه به وسایلی که برای دفاع و تهیه خوراک در دوران کهن‌سنگی و میان‌سنگی مورد استفاده قرار می‌گرفته اشاره و تصاویر بسیار جالبی از این وسایل را برای هرچه ملموس بودن موضوع در اختیار خواننده قرار می‌دهد.

از سوی دیگر چون جوامع ابتدایی فاقد هرگونه انرژی بودند می‌کوشیدند با تقویت قوای جسمانی و عضلانی خود و نیز توسل به «نیروهای ماورایی» به حیات خود ادامه دهند. «این نیازهای ابتدایی و دائمی انسان‌های ماقبل تاریخی موجب شد که آنها به بینش و بصیرتی تکیه کنند که مورد نیاز انسان امروزین نیست، به همین خاطر [مسئله] روح اهمیت بیشتری می‌یابد و تقریباً حقیقی‌تر از جسم مادی می‌شود.» (ص ۲۴) بدین ترتیب نگرانی برای بقا و تداوم نسل موجب پرستش خدایان انسان‌گونه شد. فصل دوم «مصر، همسان‌سازی یا انطباق دینی و دین حکومتی» به بررسی دوره‌های مختلف فرهنگ مصری و طبیعت ذاتی در مصر می‌پردازد. طبیعت ذاتی مصریان (محافظه‌کاری) آنها سبب شده بود که علمای دینی آنها ضرورتی برای ایجاد یک نظام عقلانی و هماهنگ با اعتقادشان در نظر نگیرند و به همین دلیل مفاهیم اساطیری مختلف همراه با آئین‌های مذهبی گوناگون در مصریان مشاهده می‌شود. فرعون پسر خدایان بود و مسئول اجرای رسمی و متعارف آئین‌های پرستش، با تقسیم شدن مصر به ایالات و استان‌ها، حکومت فراعنه با خدایان حمایت‌کننده‌شان با همان اوضاع و احوال سابق ادامه یافت. بعضی از خدایان به شکل انسان، بعضی دیگر گیاه یا سنگی چهارگوش و بعضی دیگر که اکثریت را دربرمی‌گرفت به شکل حیوان درآمدند، که قوم‌شناسان دلیل آن را ترس و وحشت انسان از حیوان می‌دانند. این تاثیرات بعدها نه تنها سبب مقدس شمردن حیوان شد بلکه طبق نظریات نویسندگان کلاسیک همچون هرودوت و استرابون، گورستان‌های مجلل باشکوهی برای گاوها با تابوت‌های سنگی و احترامات خداگونه ساخته شد و شخصیتی انسانی برای خدایان قائل شدند به طوری که تمایل خدایان بدنی انسانی با سری حیوانی پیدا کرد و با او چون مردی عالی‌مقام رفتار می‌شد. «او هر روز در مواقع معینی، کانون اجرای مناسک مذهبی– مناسک تطهیر، مناسک تزئین و تقدیم نذورات سنتی– بود که توسط محترم‌ترین و بلندمرتبه‌ترین کاهنان همراه با سرودهای مقدس که برای نشان دادن معنی هر یک از رسوم و رفتارهای آئینی و برای اهمیت اسطوره‌ای بخشیدن به آنها، اجرا می‌شد.» (ص ۳۲) در ادامه این فصل به بررسی موضوعاتی چون «خاندان‌های الهی و اساطیر»، «نظام هلیریولتین»، «تولد قدسی فرعون»، «اسطوره گاو» و... برمی‌خوریم که به شرح تاریخچه اساطیر و آداب و سنن مصریان باستان می‌پردازد.

اساطیر جهان
زیر نظر: پیرگرمال
مترجم: مانی صالحی علامه
ناشر: مهاجر
چاپ اول: ۱۳۸۵
۲۲۰۰ نسخه

فصل سوم کتاب «امپراتوری شرق نزدیک باستان: سرودهای آفرینش» اشاره به زمانی است که اسطوره برای اولین بار در نوشتار ظاهر می‌شود که محدوده جغرافیایی آن از بین‌النهرین تا آناتولی است و شامل اقوامی چون سومریان، سامی‌ها، هوریانی‌ها و نهایتاً هیتی‌ها است.

«سرزمین‌های سامی غربی، تصور خدای برتر و متعالی» عنوان فصل چهارم کتاب به این موضوع می‌پردازد که سامی‌ها به دلیل نداشتن علم‌الاساطیر و درک ساده و روشن از خدایی جدا از دنیا، هیچ‌گاه قادر به به‌وجود آوردن منظومه‌های مقدسی همچون منظومه‌های مقدس و عظیم ایران، هند و یونان و نیز بسط و گسترش عقاید خلاق و خیال‌انگیز خود نشدند.

مجموعه اساطیر جهان را می‌توان اثری جامع و کامل در بررسی اسطوره دانست که علاوه بر محتوای علمی و تحقیقی برای متخصصین و دانشجویان کتابی خواندنی و جذاب مشتمل بر داستان‌های زیبا همراه با عکس‌های گویا و جالب‌توجه برای خواننده عادی است.

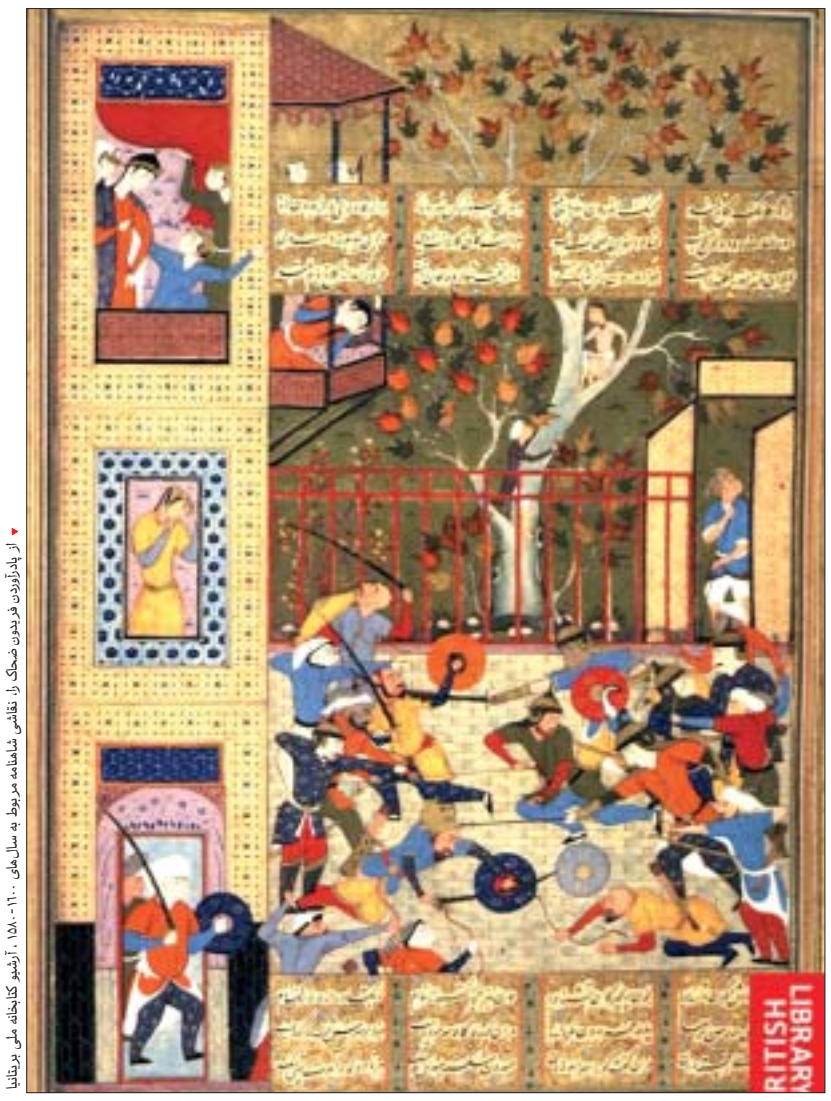

از پادآوردن فریدون ضحاک را نقاشی شاهنامه مربوط به سال‌های ۱۰۰-۱۵۸، آرشیو کتابخانه ملی بریتانیا

یادداشت

از کاخ‌های بنارس تا آرامش نیروانا

محمد نجاری

گزیده جاته که داستان‌های تولد و زندگی‌های پیاپی بودا
ترجمه: حسین اسماعیلی
ناشر: هرمس
چاپ اول: ۱۳۸۴
قیمت: ۲۸۰۰ تومان

بنابر کتاب‌های کهن بودایی، نزدیک به دو هزار و پانصد سال قبل فردی به نام «سدارته گوتمه» از خانواده‌ای ثروتمند در هند برخاست که سیر و سلوکش ترک دنیا و میل به زهد بود، این اندیشه وی را به «روشنی» رهنمون ساخت و بدین‌سان آئینی از خود برجای گذاشت که از آن پس بودا (بودای گری) نام گرفته است. قدیمی‌ترین متن‌های موجود بودایی به زبان «پالی» است که مجموعه این متون توسط بودائیان و پس از مرگ گوتمه (بودا) در سه بخش گردآوری شده که امروزه در دسترس علاقه‌مندان به این آئین است. برای پیروان بودا و محققان این آئین همیشه این پرسش مطرح است که به راستی چه اتفاقی در زندگی شاهزاده رخ داده که وی را مجبور به ترک خانه و کاشانه، پدر و مادر، زن و فرزند و قصر سلطنت کرده است.

گوتمه (بودا) در شرح زندگی‌اش به رهروان می‌گوید: «در خانه پدرم از من سخت پرستاری و نگهداری می‌گردید، استخرهای مملو از نیلوفرهای سرخ، سپید و کبود با عطرهای بنارس که همیشه برایم مهیا بود، شب و روز چتر بزرگی بالای سرم تا از سرما، گرما، گردوغبار و باران گزندی بر من نرسد، زندگی را از بهار تا فصل باران در سه کاخ سپری می‌کردم، زمانی که در کاخ‌های دیگران به خادمان یک کاسه برنج داده می‌شد در خانه پدرم علاوه بر برنج، گوشت نیز به بندگان و خادمان می‌دادند.» آنچه از سخنان وی به ذهن می‌رسد حکایت از زندگانی در ناز و نعمت بسیار در خانه پدری‌اش دارد، وی پس از مشاهده پیرمردی در حال مرگ به ناگه از خود می‌پرسد «مرد معمولی نیاموخته، که خود دستخوش پیری... بیماری... و مرگ است» [بودا، پاشائی، ۱۱۳، ۱۳۷۸] آن‌گاه که این تفکر در وجودش موج زد، لذت زندگی در عیش و جوانی از وجودش رخت بر بست و در پی سرنوشتی نامعلوم، موی سر و صورت تراشیده، لباس زرد بر تن و از خانه به بی‌خانمانی و از آرامش به جست‌وجوی نیکی و حقیقت رهسپار ناکجاآبادی شد که نیروانا نامیدش. گوتمه (بودا) به نزد دو تن از برهمنان برجسته زمانه خویش، که در غاری می‌زیستند رهسپار می‌گردد. وی اصول تعالیم فکری برهمنیزم را نزد آن دو مرد آموخت، برهمن نخست که «آلاه کالامه» نام داشت وی را با سرمنزل نهایی «سپهر نیستی» که مرحله هشتم از سیر و سلوک براهمه است آشنا کرد، اما روح بی‌قرار گوتمه (بودا) را آرام نساخت. «رامپوته» دومین برهمنی بود که با وی از «قوه ادراک و عدم ادراک» سخن گفت، ولی گوتمه عاقبت دریافت که این تعالیم وی را به مقصودش نخواهد رساند. وی پس از کمی سیر و سیاحت و جهانگردی به مدت شش سال در کنار رودی به ریاضت مشغول گردید اما گویا عطش درونی‌اش فرو نمی‌نشست، این بار از ریاضت و زهد افراطی دست یازید و به قصد کشف حقیقت کاسه گدایی به دست گرفت و زندگانی بدون ریاضت افراطی را از سرگرفت، وی در طی مسیر خویش به محلی که امروزه به نام «بودگیا» معروف است رسید و در زیر درختی به تفکر و مراقبه مشغول گردید، روشی که بعدها پیروانش برای رسیدن به نیروانا به کار گرفتند. وی از خود می‌پرسید من کیستم، و در پی کشف و شناخت چه چیزی در این جهان زندگی می‌کنم، چرا به مقصود خود نمی‌رسم. وی پس از مراقبه و تامل بسیار به این نتیجه دست می‌یابد «که سد شدید و حایل محکم در طریق وصال و نیل به نجات و باعث و سبب تمام شقاوت‌های انسانی همانا میل و هوای نفس او است.» [تاریخ جامع ادیان، جان. بی. ناس، علی اصغر حکمت، ۱۸۴، ۱۳۸۰] وی عقیده دارد انسان اگر از شر هوای نفس رهایی یابد به سر منزل مقصود و به زعم وی «نیروانا» خواهد رسید. گوتمه از آن پس «بودا» شد و از نور علم و روشنایی اشراق سرشار گردید. وی میان دو راه سرگردان بود، اینکه بودای خویش باشد یا بودای جهانیان و پس از کش و قوس‌های فراوان به این نتیجه می‌رسد که از خلوت گزینی بیرون آید و به میان خلق برگردد و بودای جهانیان گردد.

کتاب «گزیده جاته که» مجموعه داستان‌هایی است که زندگی‌های پیاپی بودا را توصیف می‌کند داستان‌هایی که بودا خود آنها را ساخته و پرداخته است و بدین وسیله سعی داشت بخشی از سیر و سلوک خویش را در قالب داستان به دیگران آموزش دهد. این مجموعه (که تعداد آنها پانصد و چهل و هفت داستان است) در ابتدا به صورت شفاهی نقل می‌گردید که پس از مرگ بودا توسط پیروانش به صورت مکتوب درآمده و امروزه در دسترس علاقه‌مندان است. ترجمه حاضر که گزیده‌ای از این ۵۴۷ داستان است سعی دارد در ۳۹ داستان به معرفی بخشی از این اثر کلاسیک (ادبی) هندی بپردازد که خواندن این مجموعه برای علاقه‌مندان به آئین بودا و محققان جذاب و قابل توجه است.

محمود فاضلی

علم در ایران و شرق باستان

علم در ایران و شرق باستان
جمعی از نویسندگان
ترجمه و تحشیه: همایون صنعتی‌زاده
انتشارات: قطره
۲۲۰۰ نسخه
۶۰۰۰ تومان

متن کتاب از بیست مقاله اساسی که عمدتاً درباره گاهشماری و علم نجوم و احکام نجوم در ایران دوره هخامنشی و روزگاران باستان ایران نوشته شده، تشکیل می‌شود. در این کتاب مقالاتی از نویسندگانی همچون «بیکرمن، هنینگ، ویلی هانتر، فرانسو دوبلوا، واندر وردن، مری بویس، سی ول، نویگه باوئر، کریستوفر واکر و دیوید پینگری» انتشار یافته است. مترجم نتیجه‌های حاصل از مطالب این مقالات را در پیشگفتار طولانی خود به رشته تحریر درآورده است.

مترجم در پیشگفتار خود و در بخش «فراهم آوردن بستر لازم برای پیدایش دانش نجوم ریاضی در عصر هخامنشیان» می‌نویسد: «گروهی از شرق‌شناسان اصرار می‌ورزند گشوده شدن صلح‌آمیز دروازه‌های بابل به دست کوروش، با زمینه‌سازی قبلی مغان ایرانی مقیم بابل، سرآغاز فصلی نوین در تاریخ تمدن آدمی بوده است. جمعی دیگر می‌گویند حکومت هخامنشیان، که نخستین پادشاهی فراگیر ایرانی بود، معرف آخرین دولت باستانی در آسیای غربی پیش از شیوه هلنیسم است. فارغ از این که کدام یک از این دو رای درست باشد، تغییرات و تحولات بسیاری چه در مشرق‌زمین یا در اروپا از دوره هخامنشیان سرچشمه گرفته است.»

از دیدگاه مترجم از جمله سرفصل‌های نوینی که ایرانیان هخامنشی در تاریخ تمدن آدمی باز کردند می‌توان از یکتاپرستی، تشویق به نیکی و راستگویی و پرهیز از بدی و دروغگویی، مفهوم حسابرسی نهایی، پاداش و مکافات، مژده آمدن منجی معهود، ایجاد شبکه راه‌های بازرگانی بین‌المللی، ایجاد خدمات پستی و در نهایت پایه‌گذاری علم به معنای امروزی آن در تنها رشته علمی آن روزگار علم نجوم نام برد.

در این کتاب منظور از علم، دانش نجوم و انگیزه آن احکام نجوم است. احکام نجوم یا اخترشناسی، انگیزه علم نجوم ابتدایی در هزاره دوم پیش از میلاد بود. بعدها مبانی احکام نجوم تکامل یافته در روزگار هخامنشیان به صورت علم احکام زایچه‌ای درمی‌آید که به نوبه خود انگیزه تحول و پیدایش دانش نجوم ریاضی می‌شود. از تاریخ علم، در روزگار ایران‌مداری مادها و پارسیان، تقریباً هیچ سندی وجود ندارد. حتی یک اثر علمی مکتوب از آن دوره تقریباً سیصدساله به جا نمانده است. کتیبه داریوش اول در بیستون، تعدادی کتیبه از چند شاه دیگر هخامنشی، الواح گلی به دست آمده از محل خزانه‌داری و جای برج و باروی تخت‌جمشید تنها آثار نوشته و سند به جا مانده از دوره قدرتمندی مادها و ابرقدرتمندی هخامنشیان است. شاید بر این حکم گلی، یک استثنا وارد باشد و آن وجود کتیبه‌ای نامتعارف و یکتاست.

مترجم همچنین در پیشگفتار خود و در بخش «پیشینه علم نجوم در فلات ایران» می‌نویسد: «برخلاف تصور رایج، شرایط جوی بین‌النهرین برای پیدایش دانش نجوم مساعد نیست. در آغاز پیدایش دانش نجوم افق ناظر عرصه مشاهدات و تحقیقات نجومی است. افق دشت‌های صاف و یکنواخت بین‌النهرین، بیشتر اوقات غبارآلود و مه‌گرفته و مبهم است. برای رصد پدیده‌های نجومی که در افق‌ها روی می‌دهد، تنها آسمان صاف و بی‌ابر کافی نیست. اما حتی پیش از آن در هزاره‌های پنجم و چهارم (پ. م.) اقوام بومی فلات ایران پدیده‌های نجومی را مشاهده و ثبت و ضبط کرده‌اند.»

اقوام ایرانی که می‌گویند در فاصله میان هزاره دوم و اول فلات ایران را به عنوان زیستگاه و میهن خود تصرف کردند، از یک‌سو خود صاحب ارثیه هنگفتی از آگاهی‌های نجومی بودند که میراث مشترک آنان و هندی‌ها بود، از سوی دیگر با دستیابی به خزینه گرانبهای آگاهی‌های نجومی مردم بومی فلات ایران بر میزان موجودی آگاهی‌های خود افزودند. گردآوری و تدوین رصدهای نجومی به هنگام گشایش بابل به دست کوروش خود سابقه‌ای دست‌کم دو هزارساله داشت. قدرتمندی هخامنشیان و این باور کیش زرتشت که روح آدمی منشاء آسمانی دارد جرقه‌ای بود که باعث انقلاب و تحولات علمی شد. کتاب ۶۹۱ صفحه‌ای «علم در ایران و شرق باستان» در چهار بخش تنظیم شده است. در بخش اول مقالاتی همچون «زمان‌سنجی، فصل نجومی بندهش، گاهشمارهای کهن ایران، وصف برونی از گاهشماری ایران باستان، گاهشماری زرتشتی پارس، آئین کیهانی، جشن‌های ایرانیان و تاریخ‌گذاری کتیبه بیستون» ارائه شده است. در بخش دوم «دانش نجوم در مصر باستان، گاهشماری و تاریخ‌گذاری در مصر باستان و خاستگاه گاهشماری مصری»، بخش سوم با عناوینی همچون «تاریخ‌گذاری هخامنشی و منابع بابلی، یادداشت‌های مترجم و نجوم و احکام نجوم در بین‌النهرین» و بخش چهارم و پایانی نیز با دو مقاله تحت عنوان «نجوم و احکام نجوم در هندوستان و ایران» انتشار یافته است.

نگاه آذری‌ها به ایران

روابط ایران و جمهوری آذربایجان
بهرام امیر احمدیان
انتشارات: دفتر مطالعات سیاسی و بین‌المللی
نوبت اول: ۱۳۸۴
تیراژ: ۱۰۰۰ نسخه
قیمت: ۴۲۰۰ تومان

کتاب در پی یافتن دیدگاه‌های جمهوری آذربایجان نسبت به ایران است و با توجه به این که تدوین سیاست خارجی ایران در ارتباط با دیگر کشورها به ویژه با همسایگان و ازجمله آذربایجان براساس دیدگاه ایرانی‌ها تنظیم شده است، به نظر می‌رسد دیدگاه آذری‌ها نسبت به ایران در آن کمتر مورد ملاحظه قرار گرفته باشد. به همین سبب و با توجه به اینکه ایرانی‌ها همیشه به جمهوری آذربایجان به عنوان پاره‌ای از قلمرو سرزمینی خود می‌نگرند که براساس سیاست‌های استعماری روسیه و دسیسه‌های انگلیس از ایران جدا شده است، دیدگاه طرف مقابل نادیده گرفته می‌شود. همین دیدگاه ایرانی‌ها سبب می‌شود که آذری‌ها به دنبال اتکا بر قدرتی باشند که آنها را از دشمن فرضی خودشان (ایران) در امان نگه دارد.

در این کتاب سعی شده است در تحلیلی کوتاه، ابتدا روابط تاریخی ایران و آذربایجان به طور اختصار مورد بحث قرار گیرد. در فصول مربوط به سیاست خارجی جمهوری آذربایجان، دیدگاه‌های امنیتی آذربایجان و نیز فصول مربوط به پان‌ترکیسم و امنیت ملی ایران، بررسی گسترده‌ای نسبت به دیدگاه‌های مقامات و ساختارهای حکومتی جمهوری آذربایجان نسبت به ایران انجام گرفته است.

کتاب از دوازده فصل تشکیل شده است. در فصل اول به معرفی اجمالی جغرافیا و سرزمین آذربایجان پرداخته شده است. در فصل دوم «جمهوری آذربایجان» از دیدگاه منابع معتبر تاریخی مورد بررسی قرار گرفته و هدف سیاستمداران این بخش از قفقاز در استفاده و کاربرد از نام جعلی آذربایجان به این قلمرو و اهداف آنان بررسی شده است.

در فصل سوم «تاریخ آذربایجان از دیدگاه تاریخ‌نگاری آذربایجانی‌ها» مورد بررسی قرار گرفته و به معرفی تاریخ‌نگاری ساختگی آذری‌ها پرداخته شده است. در فصل چهارم روابط ایران و جمهوری آذربایجان به طور کلی از نظر روابط بازرگانی، اقتصادی، سیاسی و فرهنگی در دوره‌های مختلف مورد بررسی قرار گرفته است. بررسی روابط ایران و آذربایجان در سه مقطع تاریخی، در دوره حکومت مساوات‌ها (۱۹۲۱–۱۹۱۸)، حکومت شوروی (۱۹۹۱–۱۹۲۱) و استقلال (۱۹۹۱ تاکنون) ازجمله اهداف تفصیلی این کتاب است.

فصل پنجم اختصاص به «بررسی کتاب‌های درسی تاریخ در جمهوری آذربایجان» دارد. در این فصل تاریخ آذربایجان از نگاه تاریخ‌نگاری شوروی و بررسی کتاب‌های درسی تاریخ آذربایجان که در دوره‌های ابتدایی، متوسطه و دانشگاهی با تحریف تاریخ آموزش داده شده و به انتشار و اشاعه کج‌فهمی تحصیلکردگان آذربایجانی نسبت به ایران و گذشته تاریخ آنان کمک کرده و در همین راستا تنظیم شده است، مورد بررسی قرار گرفته است.

در فصل ششم «سیاست خارجی» وظایف، اصول و جهات سیاست خارجی جمهوری آذربایجان به طور مشروح مورد بررسی قرار گرفته است. هم‌چنین سیاست خارجی آذربایجان بعد از حیدر علی‌اف نیز در این فصل به طور گسترده مورد مطالعه قرار گرفته است. فصل هفتم اختصاص به بررسی «دیدگاه‌های امنیتی جمهوری آذربایجان» دارد که در راستای اهداف این پژوهش به بسیاری از سئوالات احساس عدم امنیت آذربایجان از سوی ایران پاسخ داده شده است. در فصل هشتم «پان‌ترکیسم، جمهوری آذربایجان و تهدید امنیت ملی ایران» به طور گسترده‌ای مورد بررسی قرار گرفته است. در فصل نهم «گاهشمار روابط دو کشور»، در فصل دهم «سخن پایانی» و در فصل یازدهم «منابع» مورد استفاده کتاب آورده شده است. فصل دوازدهم اختصاص به بخش «ضمیمه» دارد که دیدگاه‌های شخصیت‌ها و جریان‌های طرفدار آن از هر دو سو ارائه شده و جمع‌بندی به خواننده واگذار شده است، زیرا دیدگاه‌های مقامات گوناگون و در دوره‌های متفاوت و گوناگونی ارائه شده است. این فصل به عنوان ضمیمه در پایان کتاب آورده شده است. در این کتاب از منابع متعدد ایرانی، آذربایجانی، انگلیسی و روسی ازجمله کتاب، مقاله، گزارش، نقشه، مطالعات میدانی، مصاحبه‌ها و شرکت در همایش‌ها بهره گرفته شده است.